

Anna Łapińska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

RACHUNEK KOSZTÓW W GOSPODARSTWACH ROLNICZYCH

Streszczenie: Rachunek kosztów jako system dostarczający informacji o kosztach jest niezbędny w każdej działalności gospodarczej do podejmowania decyzji ekonomicznych w mikro- i makroskali. Przydatność i sposób prowadzenia rachunkowości w gospodarstwach rolniczych we wszystkich krajach Unii Europejskiej jest podstawą do prowadzenia wspólnej polityki rolnej. Dla konkretnego gospodarstwa wiedza na temat kosztów i sposobów ich obliczania jest przydatna zarówno w działaniach strategicznych, jak i operacyjnych.

Słowa kluczowe: rachunek kosztów, gospodarstwo rolne, struktura i dynamika kosztów, dochody z gospodarstwa.

1. Wstęp

Koszty stanowią punkt wyjścia w myśleniu ekonomicznym każdej jednostki gospodarczej. Są kategorią ekonomiczną, tworzącą się przy realizacji działalności. Dla podmiotu gospodarczego koszt jest rodzajem aktywów, z którymi wiąże się nadzieja na dokonanie wymiany i uzyskanie wpływów ze sprzedaży [Dobja 1994, s. 82]. Jako kategoria ekonomiczna, koszt jest określony przez ekonomiczne pojęcie wartości, z czego wynikają ważne konsekwencje dla rachunku kosztów. Przyjmuje się założenie, że koszty są niezależną od świadomości ludzkiej woli kategorią obiektywną. Tworzą się przy realizowaniu działań, a ich obraz, rozumiany jako informacja wyrażona wartościowo, ujmuje się w różne rodzaje teoretycznych i praktycznych modeli rachunku kosztów [Sobańska 2006, s. 60]. Różne rodzaje kosztów i metody ich rozliczania tworzą systemy rachunku kosztów, które są podstawowym elementem rachunkowości zarządczej. Zmiany warunków funkcjonowania działalności gospodarczej wymuszają konieczność doskonalenia zarządzania. Jednym z ważnych zadań w każdej działalności gospodarczej jest efektywne wykorzystanie różnych zasobów: materialnych, finansowych, osobowych i niematerialnych do poprawy osiągniętych wyników oraz zwiększenia wartości firmy. Poprawa efektywności wykorzystania zasobów wymaga odpowiedniej ich alokacji między różne obszary aktywności, zastosowania właściwego sposobu ich użycia, a więc właściwego nimi zarządzania. Zarządzanie kosztami ewoluuje obecnie z nastawienia retrospektywnego na prospektywne i antycypacyjne [Nowak 2010, s. 412].

Rachunek kosztów rozumiany jest wieloznacznie. Cytując za I. Sobańską, można go odnieść do dyscypliny naukowej objaśniającej system informacji o kosztach niezbędny do sformułowania danych decyzyjnych w firmie. Rachunek kosztów dysponuje aparatem pojęć, wykorzystuje metody dedukcji, takie jak: metody pomiaru kosztów, zasady podziału kosztów, metody wyceny kosztów produktów, formułuje funkcje kosztów i przychodów. Podstawową zasadą w rachunku kosztów jest zasada przyczynowo-skutkowa racjonalności wykorzystania zasobów [Sobańska 2006, s. 80].

Stosowany w jednostce gospodarczej rachunek kosztów tworzy podstawę do zarządzania zarówno operacyjnego, jak i strategicznego. Zmiany warunków funkcjonowania jednostek gospodarczych spowodowały, że istotnej modyfikacji ulega rola rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej w zarządzaniu. Coraz bardziej stają się one integralnymi elementami procesu zarządzania, a ich wykorzystanie podnosi efektywność systemów zarządzania [Nowak 2010, s. 412].

Celem opracowania jest przedstawienie idei rachunków kosztów wykorzystywanych do oceny efektywności działalności różnych organizacji gospodarczych, w tym również w gospodarstwach rolniczych, oraz wskazanie na potrzebę wiedzy z zakresu efektywności ponoszonych kosztów i opłacalności czy dochodowości działalności rolniczej w podejmowaniu decyzji zarówno strategicznych, jak i operacyjnych.

2. Charakterystyka rolnictwa

Dokonywanie obliczeń i wykorzystywanie rachunku kosztów w rolnictwie jest trudniejsze w porównaniu z działalnościami pozarolniczymi ze względu na specyfikę rolnictwa.

Rolnictwo jest jednym z najstarszych działów produkcji materialnej, w której wytwarza się produkty rolne przez uprawę i hodowlę roślin oraz chów i hodowlę zwierząt gospodarskich. Jest to działalność w znacznym stopniu uzależniona od czynników przyrodniczych. Rolnik natomiast steruje procesami biologicznymi i wykorzystuje powierzchnię ziemi, żeby wytworzyć żywność. Na przestrzeni dziejów, w miarę rozwoju gospodarczego i ekonomicznego świata, systemy i sposoby produkcji rolniczej ulegają zmianom. Sprawy rozwoju rolnictwa i żywienia ciągle i niezmiennie stanowią przedmiot zainteresowania szerokiego kręgu społeczeństwa w poszczególnych krajach oraz na arenie ogólnoswiatowej. Z rolnictwem wiążą się podstawowe cele, a mianowicie żywienie ludności (dostarczenie konsumentowi żywności dobrej jakości o relatywnie niskich cenach żywności), a jednocześnie zapewnienie odpowiedniego poziomu życia producentom rolnym przez podnoszenie indywidualnego dochodu osób pracujących w rolnictwie. Osiągnięcie tych celów może zapewnić wysoka produkcja rolnicza, wytworzona w sposób racjonalny przez gospodarstwa. Cele te możliwe są do spełnienia przy wysokiej efektywności gospodarstw rolniczych.

Aby rolnictwo spełniało powyższe cele, musi być prowadzona przez państwo odpowiednia polityka rolna, uwzględniająca wiele innych czynników, np. stabiliza-

cję rynków czy zapewnienie rozsądnych cen w dostawach dla konsumentów. W ostatnim czasie zauważamy niepokojące zwwyżki cen produktów żywnościowych. Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) alarmuje o najwyższym wzroście cen żywności od dwudziestu lat, od kiedy bada indeks cen żywności [Maciejewicz 2011].

Gospodarstwa rolnicze podlegają takim samym prawom ekonomicznym jak każda działalność gospodarcza. Podstawowym kryterium celu w gospodarstwie rolniczym jest efekt ekonomiczny całego gospodarstwa bądź poszczególnych jego działalności. Osiągnięcie założonego celu jest wynikiem podejmowanych w gospodarstwie racjonalnych decyzji, poprzedzonych wykorzystaniem zestawu narzędzi i metod z obszaru rachunkowości zarządczej i rachunku kosztów.

Specyficzną cechą rolnictwa jest jego organiczny charakter. Tylko gospodarstwa o wąskiej specjalizacji mogą być w pełni porównywalne z pojęciem działalności produkcyjnej nierolniczej. Natomiast w gospodarstwach wielokierunkowych w jego skład wchodzi dział, gałęzie, działalności czy pojedyncze produkty, które są ze sobą powiązane wzajemnymi świadczeniami. Do prowadzenia tych różnych działalności na większą skalę potrzebne jest specjalistyczne wyposażenie w aktywa trwałe i obrotowe. Zaangażowanie trwałych czynników produkcji w rolnictwie w jedną działalność uniemożliwia szybką jej zmianę w przypadku braku opłacalności [Manthey 1964, s. 106].

Teoretycznie różna opłacalność poszczególnych artykułów rolniczych powinna skłaniać gospodarstwa do nastawiania się na produkcję tych najbardziej opłacalnych. W rzeczywistości sprawa nie jest tak prosta, gdyż struktura produkcji kształtuje się pod wpływem wielu czynników, zarówno ekonomicznych, jak i przyrodniczych.

3. Rachunek kosztów w rolnictwie

Rachunek kosztów stanowi podstawowy element decyzji ekonomicznych także w rolnictwie. Od początków wyodrębnienia się z nauki ekonomii, ekonomiki rolnictwa czy ekonomiki i organizacji gospodarstw rolnych problematyka rachunku kosztów znajdowała się w centrum ich zainteresowania. W obrębie tych nauk wykształciły się dwa podejścia do rachunku kosztów: analityczne i syntetyczne. Podejście analityczne traktowało gospodarstwo jako zbiór niezależnych od siebie działalności produkcyjnych, natomiast podejście syntetyczne traktowało gospodarstwo jako organiczną całość, w której ze względu na ścisłe związki między działami i gałęziami nie jest możliwy poprawny rozdział wszystkich kosztów pomiędzy działalnościami [Ziętara 2009, s. 304].

W zależności od tego, czy chcemy dokonać oceny ekonomicznej działalności całego gospodarstwa, czy też określonej działalności produkcyjnej lub określonego produktu wytwarzanego w gospodarstwie, musimy mieć wartość otrzymanej produkcji i porównać ją z kosztami poniesionymi na jej wytworzenie. Koszty w jedno-

stce gospodarczej, ze względu na swoją złożoność, są klasyfikowane z punktu widzenia różnych kryteriów, w celu objaśnienia wielorakich przyczyn wpływających na ich poziom. Za kryterium klasyfikacji kosztów przyjmuje się różnego rodzaju obiekty, powodujące powstanie kosztów w jednostce organizacyjnej, jak również rozmiary działalności czy stopień wykorzystania potencjału wytwórczego w danym okresie. Kryterium klasyfikowania kosztów może być różne. Niektóre klasyfikacje bardziej przydatne są w rachunkowości finansowej do celów ewidencyjnych, inne w rachunkowości zarządczej do podejmowania decyzji ekonomicznych.

W gospodarstwach rolniczych w Polsce w różnych okresach albo interesowano się bardziej całościowymi kosztami ponoszonymi na jego prowadzenie, albo szersze zastosowanie miał rachunek kosztów poszczególnych działalności czy gałęzi i obliczone koszty przeliczone na jednostkę powierzchni lub na jednostkę produktu.

Obecnie rolnicy, ze względu na to, że płacą podatek rolny, nie muszą do celów fiskalnych prowadzić żadnej ewidencji rachunkowej, w tym i zestawienia wysokości ponoszonych kosztów (z wyjątkiem prowadzących działalność rolniczą w formie spółki prawa handlowego). Ewentualne zapisy rachunkowe prowadzą gospodarstwa do celów zarządczych, wspomagających podejmowanie decyzji. Indywidualni rolnicy prowadzili rachunkowość według zunifikowanego systemu w przypadku korzystania z kredytów preferencyjnych, ale – jak wskazywały badania – w niewielkim stopniu korzystali z zawartych tam informacji [Łapińska, Zabielska 2005, s. 31]. Dopiero przystąpienie Polski do Unii Europejskiej zobowiązało nasz kraj do uczestnictwa w europejskim systemie zbierania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych FADN (*Farm Accountancy Data Network*), którego formalne kształtowanie rozpoczęło się w 1965 r. (Rozporządzenie Rady EWG nr 79/65/EWG). FADN jest jednym z narzędzi pomagających w programowaniu i realizacji zadań Wspólnej Polityki Rolnej. Dane gromadzone w ramach tej struktury wykorzystywane są do corocznego określania dochodów gospodarstw rolnych funkcjonujących na terenie Unii Europejskiej, analizy działalności gospodarstw rolnych, oceny skutków projektowanych zmian dotyczących rolnictwa Wspólnoty.

4. System rachunku kosztów i dochodów stosowany w FADN

Obliczanie różnych kategorii dochodowych w gospodarstwie rolniczym wymaga wyróżnienia odpowiednich kategorii kosztów. Stosowany przez FADN system kosztów dzieli je na koszty bezpośrednie i koszty pośrednie. Podział ten odzwierciedla siłę związku przyczynowo-skutkowego między zużyciem zasobów a wytwarzanymi rodzajami produktów [Skarżyńska i in. 2008, s. 107]. W systemie AGROKOSZTY, korzystającym z danych próby gospodarstw prowadzących rachunkowość w systemie Polski FADN, przyjęto, że koszty bezpośrednie to takie składniki kosztów, które bez żadnych wątpliwości można przypisać do określonej działalności. Ich wielkość ma proporcjonalny związek ze skalą produkcji oraz ma bezpośredni wpływ na rozmiar (wielkość i wartość) produkcji. W przyjętym systemie FADN ściśle określono

rodzaje kosztów, które są zaliczane do kosztów bezpośrednich produkcji działu roślinnego i zwierzęcego. Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej to nasiona i sadzonki, nawozy, środki ochrony roślin oraz pozostałe koszty bezpośrednie produkcji roślinnej. Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej zaś to pasza dla zwierząt żywionych systemem wypasowym i dla zwierząt ziarnożernych oraz inne koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej. Koszty bezpośrednie mogą być ujmowane sumarycznie dla całego gospodarstwa lub odrębnie dla poszczególnych produktów.

Koszty pośrednie natomiast to każde uzasadnione zużycie zasobów, które nie łączy się bezpośrednio z wytwarzaniem konkretnego produktu, ale z jednostką gospodarczą jako całością. Dlatego, żeby rozliczyć je na konkretne działalności czy produkty, należy zastosować odpowiedni algorytm ich podziału właściwy dla poszczególnych działów i produktów. Aby obliczyć odpowiednie kategorie dochodowe w gospodarstwie rolnym, należy odpowiednio pogrupować koszty pośrednie, dzieląc je na koszty pośrednie rzeczywiste i koszty pośrednie szacunkowe – amortyzacja.

Podział kosztów na bezpośrednie i pośrednie jest potrzebny do obliczenia nadwyżki bezpośredniej, która to miara stanowi nadwyżkę wartości produkcji danej działalności rolniczej nad wartością kosztów bezpośrednich. Nadwyżka bezpośrednia jest miernikiem wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego wyrażonej w europejskiej jednostce wielkości (ESU). Jedno ESU odpowiada równowartości 1200 euro. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa stanowi kryterium używane do charakteryzowania gospodarstw we wszystkich krajach Unii Europejskiej.

Koszty pośrednie są dalej dzielone w sposób umożliwiający obliczanie kolejnych kategorii dochodowych określanych jako wartości dodane netto i brutto. Koszty pośrednie dzielone są na pośrednie koszty rzeczywiste i koszty pośrednie szacunkowe. Celem otrzymania wartości dodanej brutto z działalności od nadwyżki bezpośredniej należy odjąć koszty pośrednie rzeczywiste, które ponoszone są w związku z prowadzeniem produkcji czy istnieniem gospodarstwa, ale nie można ich przypisać bezpośrednio na działalność.

Wartość dodaną netto otrzymamy, odejmując od wartości dodanej brutto wyszacowaną amortyzację wykorzystywanych w działalności gospodarczej aktywów trwałych, od których się ją nalicza. Wartość dodana netto stanowi opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych w działalność operacyjną gospodarstwa rolniczego, bez względu na ich status własnościowy (obce lub własne). Ten parametr jest odpowiedni do porównań gospodarstw mających różną strukturę własnościową zaangażowanych czynników wytwórczych.

Obliczenie kategorii dochodu z gospodarstwa rolnego prowadzonego jako osoba fizyczna wymaga odjęcia od wartości dodanej netto kosztów zaangażowanych czynników zewnętrznych, do których zaliczają się wynagrodzenia za pracę obcą, czynsze dzierżawne i odsetki od kapitału obcego. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolniczego jest więc opłatą za zaangażowanie czynników wytwórczych własnych.

5. Koszty i dochody w gospodarstwach uczestniczących w FADN

Od przystąpienia Polski do Unii Europejskiej rolnicy otrzymują dopłaty, które znacząco wspierają ich dochodowość. Jak kształtowały się koszty i dochodowość gospodarstw rolniczych uczestniczących w FADN w latach 2005–2009, przedstawiono w tab. 1.

Tabela 1. Struktura i dynamika kosztów przypadających na jedno gospodarstwo

Wyszczególnienie	Lata									
	2005		2006		2007		2008		2009	
	Wartość (zł)	Struktura (%)	Wartość (zł)	Struktura (%)	Wartość (zł)	Struktura (%)	Wartość (zł)	Struktura (%)	Wartość (zł)	Struktura (%)
Koszty:										
– bezpośrednie	34 874	51,3	36 224	51,2	39 047	53,5	42 698	52,0	41 489	51,0
– ogólnogospodarcze (bez czynników zewnętrznych)	15 706	23,1	16 532	23,4	16 138	22,1	18 133	22,1	18 281	22,5
– szacunkowe (amortyzacja)	13 248	19,5	13 110	18,5	12 592	17,3	14 480	17,7	15 142	18,6
– czynników zewnętrznych	4 125	6,1	4 913	6,9	5 187	7,1	6 708	8,2	6 508	7,9
Razem koszty działalności gospodarczej (bez własnej siły roboczej)	67 953	100,0	70 779	100,0	72 965	100,0	82 010	100,0	81 420	100,0
Wartość produkcji	83 081	.	87 865	.	93 557	.	91 059	.	87 236	.
Dochód z gospodarstwa bez dopłat	15 128	.	17 086	.	20 593	.	9 049	.	5 816	.
Dopłaty	7 202	.	11 928	.	9 862	.	15 547	.	17 796	.
Dochód z gospodarstwa z dopłatami	22 332	.	29 014	.	30 455	.	24 596	.	23 612	.
Udział dopłat w dochodzie gospodarstwa w %	32,3	.	41,1	.	32,4	.	63,2	.	75,4	.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN [Goraj i in.].

W ciągu pięciu lat po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej łączne koszty działalności w gospodarstwie kształtowały się na poziomie 67 953–82 010 zł, nie wliczając w to kosztów własnej pracy. Koszty te powoli i systematycznie wzrastały do 2008 r. i dopiero w 2009 r. nieznacznie się obniżyły. Podobnie jak koszty całkowite, systematycznie do 2008 r. wzrastały koszty bezpośrednie. Dopiero w 2009 r. nastąpił relatywny ich spadek do roku poprzedniego. Koszty ogólnogospodarcze w pierwszych trzech

latach obserwacji utrzymywały się na niższym, niewiele zmieniającym się poziomie, a znaczny wzrost nastąpił w 2008 r. i na podobnym poziomie pozostał w 2009 r.

Szacunkowa amortyzacja istotnie wzrosła w dwóch ostatnich latach badań, co świadczy o znacznym przyroście środków trwałych w gospodarstwie, w szczególności wzrosła wartość maszyn, urządzeń i środków transportowych. Systematycznie także do 2008 r. włącznie wzrastał koszt czynników zewnętrznych, który w 2009 r. pozostał tylko na nieco niższym poziomie niż rok wcześniej.

Analiza struktury kosztów ponoszonych w gospodarstwach rolnych z pominięciem wyceny wartości własnej siły roboczej pokazuje, że najwyższy odsetek, w granicach 51,0–53,5%, stanowią koszty bezpośrednie.

Koszty pośrednie rzeczywiste bez czynników zewnętrznych określone w przyjętej metodologii oscylują wokół 22–23%. Niewiele niższą wartość od kosztów ogólnogospodarczych stanowią koszty amortyzacji, które wahają się w granicach 17,3–19,5%. Tak wysokie koszty amortyzacji świadczą o dobrym wyposażeniu gospodarstw rolniczych w budynki, maszyny, urządzenia i środki transportu oraz stado podstawowe. Te aktywa trwałe, od których nalicza się amortyzację, stanowią w gospodarstwach wysoki odsetek, wahający się na poziomie 60% do 2008 r. Dopiero wzrost wartości rynkowej ziemi i uwzględnienie tego w 2009 r. zmniejszyły ich udział do 40%. W wartościach bezwzględnych aktywa te wynoszą ok. 200 tys. zł na gospodarstwo, co stanowi 7% roczny wskaźnik amortyzacji.

Gospodarstwa w Polsce w niewielkim stopniu angażują w swoją działalność czynniki zewnętrzne, a mianowicie korzystają w niewielkim stopniu z siły roboczej spoza gospodarstwa, z kapitałów obcych, niewiele płacą za dzierżawę użytków rolnych. Łącznie odsetek wartości czynników zewnętrznych waha się w granicach 6–8% kosztów działalności gospodarczej.

Rachunek kosztów w rolnictwie nie uwzględnia nakładów pracy rolnika we własnym gospodarstwie, nie ponosi się z tego tytułu kosztów, natomiast własna praca jest podstawą do uzyskania dochodu rolniczego. Niskie dochody otrzymywane z działalności rolniczej uzupełniają dopłaty. W warunkach polskiego rolnictwa do 2007 r. dochody wzrastały, w dwóch ostatnich latach nastąpiło ich zmniejszenie, co zostało uzupełnione wyższymi dopłatami. Udział dopłat w analizowanych latach zwiększał się od 32,3% w 2005 r. do 75,4% w 2009 r. w dochodzie gospodarstwa.

6. Podsumowanie

Obliczanie kosztów działalności w rolnictwie jest trudniejsze i bardziej skomplikowane niż w działalności pozarolniczej ze względu na organiczny charakter produkcji, ścisłe połączenie procesu produkcyjnego z gospodarstwem domowym oraz w dużym stopniu uzależnienie produkcji od warunków atmosferycznych. Ponadto liczenie pełnych kosztów działalności nie wynika z konieczności opłacania podatku dochodowego. Płacony przez gospodarstwo podatek rolny nie wymaga uwzględnienia w rachunku ponoszonych kosztów. Rolnicy, obliczając koszty do własnych celów zarządczych, nie uwzględniają amortyzacji, która stanowi znaczący odsetek kosztów, a przez rolników najczęściej nie jest uwzględniana w kalkulacjach.

Przydatność obliczania kosztów działalności rolniczej jest szczególnie ważna w podejmowaniu decyzji strategicznych w skali makroekonomicznej. Jednolita metoda obliczania kosztów FADN w Unii Europejskiej daje obraz ich wielkości i struktury we wszystkich krajach wchodzących w jej skład. Obliczone koszty w gospodarstwach rolniczych dają ponadto rozeznanie w sytuacji rolnictwa rządom poszczególnych krajów w celu prowadzenia racjonalnej polityki rolnej.

Dla samych gospodarstw wiedza o kosztach i ich liczeniu jest przydatna zarówno w decyzjach strategicznych, jak i operacyjnych. Przejście np. z produkcji zwierzęcej trzody chlewnej na produkcję bydła wymaga długiego czasu i wielu kosztownych przedsięwzięć. Tak samo poniesienie dodatkowych nakładów na bieżącą działalność wymaga wiedzy i znajomości z zakresu ponoszonych kosztów.

Dochodowość rolnictwa jest niska, dlatego zrealizowanie celów stawianych przed tym działem gospodarki wymaga pomocy i wsparcia, a świadczy o tym wspólna polityka Unii Europejskiej.

Literatura

- Dobija M. [1994], *Rachunkowość zarządcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Goraj L., Mańko S., Osuch D., Płonka R., *Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej-Państwowy Instytut Badawczy. Zakład Rachunkowości Rolnej, Warszawa (2006, 2007, 2008, 2009, 2010).
- Łapińska A., Zabielska D. [2005], *Rachunkowość rolnicza i jej przydatność w procesie podejmowania decyzji w gospodarstwie*, [w:] *Agrobiznes 2005. Zmiany w agrobiznesie po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, red. S. Urban, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1070, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Maciejewicz P. [2011], *Rajd cen żywności – indeks FAO pobił swój rekord sprzed miesiąca*, <http://wyborcza.biz/0,104259.html?tag=FAO> (10.03.2011).
- Manteuffel R. [1964], *Rachunkowość rolnicza*, t. 2, PWRiL, Warszawa.
- Nowak E. [2010], *Zadania rachunkowości zarządczej w świetle międzynarodowych wytycznych dobrych praktyk*, [w:] *Rachunkowość a controlling*, red. E. Nowak, M. Nieplowicz, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 123, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Skarżyńska A., Augustyńska-Grzymek I., Cholewa M., Ziętek I., Dziwulski M. [2008], *Koszty jednostkowe i dochody wybranych produktów w 2006 roku – wyniki badań w systemie agrokoszty*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” nr 2.
- Sobańska I. [2006], *Podstawy rachunku kosztów i wyników*, [w:] *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza*, C.H. Beck, Warszawa.
- Zięta W. [2009], *Rachunek kosztów w przedsiębiorstwach rolniczych w teorii i praktyce*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2(12).

COST ACCOUNTING IN RURAL ENTERPRISES

Summary: Cost accounting, as a system of providing information about cost, is necessary in economic activities to make economic decisions at micro and macro scale. The necessity and way of implementing accounting standards for premises in every European Union country forms the basis of a common, rural accounting policy. Knowledge of costs and ways to calculate them are useful in strategic as well as operational activities for individual rural enterprises.